

BEXELL, CARL EMANUEL

**Huru skall det omåttliga begäret för
bränwins nyttjande, särdeles bland allmogen
och den uppväxande ungdomen, kunna efter
hand, om ej aldeles förtagas, dock så mycket
möjligt är, inskränkas till mått**

Stockholm
1814

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

E. A. BEXELL, C. E.

Polit. ekon.
nyttjande.
(1700-1829)

Huru skall det omåttliga begäret
för Brännvins nyttjande, särde-
les bland Allmogen och den upp-
växande Ungdomen, kunna efter
hand, om ej alldeles förtagas,
dock så mycket möjligt är, in-
skränkas till måttligt bruk?

Pris-Skrift,

Författad

af

CARL EMANUEL BEXELL,

Besömt och till Trycket befördrad

af

Samfundet *PRO FIDE ET CHRISTIANISMO*.

STOCKHOLM, 1814.

Tryckt hos N. Gadelius.

*Si quem efficere divitem velis, nihil pecuniarum adde,
sed de cupiditate detrahe.*

EPICURUS.

.....

Då en skad böjelse för starka Drycker alstrar
håglöshet för allvarsammare yrken, förstör vår
hellsa, vår förmögenhet, vårt sinneslugn och
blir så mycket wädligare för Staten, ju hymniga-
re des gift gjutes i enskilda kretsar: då redan
denna last framkallat så många tårar af smärta
eller ånger, och Fäderneslandet under den senast
förflutna tiden djupare än förr suckat öfwer des
framgång: då den rättsinnige någon tid rörd till
medömkan eller förargelse, slutligen uppgifwer sine
förhoppningar och öfwertalas sjelf att offra till det
allmänna förderfwet; då fordras i sanning en Christ-
lig Religionskänsla, för att icke mistrosta om sine
Medborgare, och ett swenskt Hjertemod, för att
wåga någon åtgärd mot deras willor. Ett Sam-
fund af erkända förtjenster i anseende till Religion
och Dygd, ett Samfund af Swenskar och Christne
har i detta affeende tagit ett märkwärdigt steg.
Det har uppmanat dem af sine Landsmän, hwil-
ka räddat sig undan förförelsen, att säga: Hur
det omätliga begäret efter brännwin, sär-
deles bland Allmogen och den uppwarande
Ungdomen, må kunna, om ej alldeles för-
tagas, åtminstone instränkas inom grän-
sen af det måttliga. Närwarande försök öf-
wer denna fråga framträder utan anspråk på öf-
werlägsenhet. Om det sanna och ofelbara i min
känsla swarade emot des listighet, och om min
förmåga att hinna wissheten swarade emot mitt
begär derefter, skulle jag hafwa nog för mitt hopp.
Om jag åter någon gång skulle för mycket insträn-
ka mig inom människohjertat och des historia,
U 2 och

och en annan gång förmycket utsträcka widden af den fara som hotar, må det förlåtas mig. Jag trodde, att människohjertat aldrig kunde nog sorgfälligt undersökas eller des faror nog sorgfälligt iudwikas.

Man har antagit, och det icke utan grund, att de medel, genom hwilka man säkrast werkar på människan, för henne sjelf måste wara dolde. Hon fördrager så sällan en främmande ledning; men är willig, ända till outtröttlighet, då hon sjelf får bestämna sig. Huru månet arbete öfvergas hon icke endast dertföre, att hon sjelf icke beslutat det? Huru mången börda har hon icke tåligt endast dertföre, att hon trodde sig sjelfwilligt hafwa åtagit sig den och ensam hafwa deraf någon fördel att wänta? Man må gifwa detta lönne hwad namn som helst, wissheten bjuder oss likwäl hafwa aktning för människan sådan hon är. Enligt denna grund borde en afhandling om medlen emot Dryckenskap wara skrifwen endast för Folkets Lagstiftare och Lärare. I ett annat afseende tyckes denna last hafwa förmycket tilltagit, för att kunna ömtåligt behandlas. Den förwillade måste sjelf se den afgrund, hwari han störtar sig, sjelf känna nödwändigheten, att wara ömtänkt för sin räddning. Desså har Samsundet wid framställningsfättet häftat detta willkor: Populärt, men wärdigt. Min pligt är dertföre icke twetydig, jag måste skrifwa äfwen för allmänheten. Wätte jag lyckas att förena dese fordringar. Den frågan, hwad hwarje medborgare inom sin krets har att iacktaga, för att i de lägre klasserna förekomma brånwinets misbruk, tyckes egenteligen röra mitt ämne, och upptager med rätta sin plats i afhandlingen.

lingen. Men jag är också öfvertygad, att ett Samfund för Tro och Christendom icke åtnöjer sig endast med denna yttre ärbarhet, som lemna hjer-
tat oförbättradt; utan snarare fordrar en laglig-
het i uppförandet, som grundar sig på öfvertygelse, en ostrafflighet ej blott i gerningen, utan äf-
wen i uppsåtet. Den frågan, huru det onda i
grunden bör utrotas, eller hwad hwar och en för
sig har att iacktaga, för att aflägsna eller be-
segra förförelsen, fordrar således äfwen sin plats
och sitt behandlingsfätt. Trogen denna plan har
jag afdelat min skrift i 2:ne kapitel. I det förva
är min affigt att framställa lasten så affskwärd,
som den är. I det senare, att uppgifwa medlen
deremot.

Första Kapitlet.

På den frågan: Hwad hafwe wi att göra,
för att minska eller förtaga begäret efter bråns-
win, swarar jag: Öfvertygom oss om brottslighe-
ten af detta begär. Detta är det första och all-
männaste medel, utom hwilket hwarje annat skall
vara fruktlöst. Så länge man utan förbehåll lem-
nar sig åt det förföriska ögonblicket och förkläder
den wansinnige böjelsen under namnen af förströelse
bland wänner, munterhet under lediga stunder,
glömska af bekymren, wedergwickelse efter arbetets
så länge är ännu intet att hoppas. Emot öfwer-
tygelsen har samhället inga wapen. Det yttre
twänget tillbakahåller brottlingen blott till en tid.
I det ögonblick, då han känner sig fri, uppblöfar
hans begär med så mycket hästigare låga. Öfwer-
tygom dertföre våra medborgare, att öfwerdrift i
njute

njutningen af bränwin werkeligen är ett brott. — Och wi hafwe redan gjort mycket för deras förbättring. Så djupt har menskligheten ännu icke sjunkit, att den utöfwar lasten endast af öfwerdåd. Den tror alltid sitt förhållande i något afseende vara ursäktligt. Dnske wi med alstwar vårt slågtes upprättelse; så lemnom icke ens ett sken af ursäkt qwar åt lasten. Wi antage att våra gerningar måste bedömas efter trenne grunder: Religion, Förnuft, Erfarenhet. Samhällslagen är en modification af dem alla. Någon gång war förnuftet upproriskt emot Religionen, någon gång nyktes erfarenheten motsäga, hwad förnuftet gillat; men der de alla förena sine röster, der är gränsen för twiflet. Granskom i anledning häraf den last, som redan sästat war uppmärksamhet.

§. 1.

Jag hör en röst från Religionen: we dem, säger Hon, som hjeltar äro till att dricka win, och kämpar till att dricka. (Es. 5: 22). Om Drickenskapen inför des domstol wore ursäktlig, hwadan då detta we? Hören det J, som hafwen öron för des röst. Hören och besinnen Eder! — Afwen om Religionen i detta fall icke talat så fritt och öppet, skulle likwål Drinkarens förhållande aldrig kunna förenas med des öfrige fordringar. Eller, exempelwis, huru förena hans wannagt med pligten att sly till den olyckligas undsättning? Huru förena hans yra med detta bud om warsamhet i tal och åtbörder? Hans länslors swallning med detta om estergiswande och försonlighet? Hans glödgade begär med detta om försakelse af lifwets nöjen? Hans dwala med detta om

om waksamhet och bön? Usling, om i detta ögons blick din själ skulle tagas ifrån dig, huru bestå inför den Helige i Israel? Nedan bland oss war din förnedring stor, huru mycket större skall den icke blifwa wid sidan af Ljusets andar? Här wänwärdade du ditt hopp, der kommer du oberedd inför Domaren. — Besinna Dig! Wi affky Hedningarnes och Turkarnes sätt att tillbedja ett öfwerwäsende; likwäl är äfwen efter deras grundsatsfer detta öfwerlastande brottligt *). I sanning, om wi icke sjelfwe sett och hört det, otroligt skulle det förefalla oss, att den Christne så kan glömma sig sjelf, sitt samwete, sin Religion. Han, som har ett så oförgäfligt efterdöme att följa, en

*) Man kan icke annorlunda förklara detta yttrande af Tibullus: casta placent superis. Jag tillstår, att hos Hedningarne funnos Baffanalier och att wid flere af deras öfrige Högtider win war en wäsentelighet; de Wise förefreswo likwäl äfwen här en måtta. Plato, som wid alla andra tillfällen förböd ett ymnigare bruk af win, säger härom: festos dies decet hilaritas, ebrietas semper foeda est. Mahometanska Religionen förbjuder win os wilkorligt, ehuru det finnes till öfwerflöd i Archipelagen. Detta förbud öfwerträdes; men ganska få wäga göra det offenteligen. Det fattigare folket i Constantinopel dricker en likör, som göres af Korn och Hers. Den liknar Öl, och är på långt när icke så rusgifwande, som bränwin. För öfrigt är jag långt ifrån att gilla Turkarnes bruk af Opium, hwilket icke eftergifwer Bränwinet i förderflighet. Kant säger också: der Gebrauch des Opium und Brantweins sind als Geniesmittel, der Niederträchtigkeit näher. . . . Der Mohamsmedanism, welcher den Wein ganz verbietet, hat also sehr schlecht gewählt, dafür das Opium zu erlauben.

så oförgånglig Krona att tillkämpa sig. — Han, i ett tillstånd under djuren? O att det gifwes något twifwel öfrigt på en sanning, för wäri Tidshwarf så wanhedrande, med glädje skulle jag omfatta detta twifwel och finna deri ett stöd för min tro på mensskligheten. Men denna tröst återstår icke mer. Desse ynglingar, som blindt slösa sin tid och brådmogna för eländet; desse arbetare, som, för att förspilla sin Dagspenning, långt före aftenen öfvergifwa sina arbeten — De woro alle uppstrade i den Christna Låran. O, min Försonare! O, mitt Fädernesland! — Menniskonaturen erhöll genom Christendomen ett wärde, hwartill den af sig sielf aldrig kunnat höja sig. Denna fordrar också tillbaka offret af den renaste öfskuld, den innerligaste kärlek. Huru frambares likwäl detta öfser af warelser, som så fräckt afklåda sig sin mänsklighet, så oförsynt dröja i sina willor? Christne, hör din Försonare: Utan **J** omwänden **E**der, (sade Han) och warden såsom barn, **J** icke komma i Himmelriket. (Matth. 18: 3). Uterflytta Dig i tankan till den tid, då du, såsom barn, utgick ur den faderliga boningen. Så hjerteliga woro din Faders förmaningar, så förhoppningsfulla din Moders tårar, så öfskyldigt ditt eget Hjerta, så warmt beswarade det deras wälmening. Du war denne Benjamin, som skulle trösta dem mot lidna förluster och mot en annalkande ålderdom. Och du tillät, att förförelsen röfwade honom ur deras famn? we Dig! Hwilken upprättelse har du att gifwa dem för deras grymt gåckade hopp? Uterwänd till denne Fader, som förjer dig, till denna hydda, der lugnet och öfskulden bo; om det icke är för sent, och de
 icke

icke redan betalt sin skuld åt förgångelsen; ty då — ännu en gång, we dig! Men nej, din räddning är möjlig. Religionen har beredt den. Du har ännu en Fader, som väntar din återkomst, och gläder sig åt en syndare, som sig omvänder och bättrar. Omvänd dig dertfore och war såsom ett Barn, och du skall ännu finna Himmelen öppen. Omvänd dig snart; ty eljest, sedan begärelsen hafwer aflat föder hon synden och sedan synden är fullbordad föder hon döden. (Jac. 1: 15). Den som äger en varm och sann Religionskänsla skall hafwa nog af dessa föreställningar, för att afhålla sig från misbruket af brånwin. De woro också egnade åt honom ensamt; ty att slösa dem der de föräctas wore en wanshelgd. Antagom likwål, att affallet från återhållsamheten gjort honom till affälling från Religionen, att de känslor, som fordom gjorde, att han med hela sin själ tillhörde Frälsaren, icke uthärdat striden med hans trånande begär. Antagom, att förnustet är den enda domstol han erkänner. Måtom honom der.

§. 2.

Om förnustet fordrar af oss, att wi skole lyda naturens anvisning, så innebår redan denna fordran ett förbud mot brånwinet, såsom en dryck, till sitt upphof konstlad, till sin smak wedervärdig *). Fordrar det åter, att hela vårt uppförande skall wara inrättadt i förhållande till wår

A 5

lyck-

*) I den Akt, som Ständerne år 1569 afgåfwo angående Eric XIV:s affättande, anföres ibland annat: "då Sturarne insattes på Swartfjös flott, hlefwo en del af deras tjenare jemmerligen mar- terade och plågade med Brånwin och andra nya plågor, som Konungen och Öbran Persson upp-

Inacksalighet; så måste det afwenleades fördoma Brånwinet, emedan det förskaffar en njutning i sig sjelf oren och åtföljd af wämjelse. Fordrar det slutligen, att wi skole handla efter grunder, hwilka kunna antagas såsom allmänna lagar, då är deß wilja ännu mera bestämd; ty en lag, som gynnade omåttlighet i brånwin, skulle, om den wore allmän, upplösa på en gång sig sjelf och menckligheten. Med förnuftets wäsende och anlag är detta öfwerflöd lika litet förenligt. Hwad som under alla stridigheter förblifwit owederfägligt, är förnuftets stråfwande att bibehålla sitt egit wärde. Hit syftar hela deß werksamhet. Härefter modifieras alla deß påståenden. Också skulle, utom detta, all sedelåta vara öfwerflödig och, jag wågar säga, obehörig. Men huru nedsätter icke drinkaren sitt förnuftswärde. Han förlorar deß kraft, tvingar det stundligen till irringar eller tancklöshet; om honom kan man i egentlig mening säga: han är flaf, han har förnekat sin personlighet. Hwilket nésligt wäld? Och detta skulle blifwa ohämnadt? Dock — hwadan denna långwåga bewisning? Förnuftet fördömer ju alla brott; huru? skulle det då icke fördöma fylleriet, som ger åt dem alla nåring och utbrott *)? Gifwes det någon för-

ne-
tänkte, dermed de wille tvinga dem att bekänna det, som aldrig war". Häraf kan man sluta, huru denna nu så begärliga dryck ansågs, då den först infördes i Sverige och då smaken i allmänhet war mindre förderwad. I Europa blef Brånwin först bekant genom Arabernas Chemi. Deß bruk inkränkte sig länge inom Medicinen; men spredde sig slutligen äfwen i allmänna lefwänet.

*) Det är tämligen afgjort, att fylleriet icke skapar nya laster, utan endast utwicklar och bringar dem

nedring så stor, något förolämpande så gruffigt, hwartill menniskan i detta tillstånd icke gjort sig brottslig? Wi sågo denna Yngling så älskward och förhoppningsfull; han lemnades en stund i det lätt sinniga sällskapet och — wi igenkände honom icke mer; förut log helsan på hans kind och gläd

till mognad. Non facit ebrietas vitia, sed protrahit, säger Seneca, och Rousseau säger äfvenså: le vin ne donne pas de la mechanceté, il la decele. Celui qui tua Clitus dans l'ivresse, fit mourir Philotas de sang froid. Widden och ryeligheten af dess verkningar minskas likwål icke genom denna anmärkning. — Det gifwes ingen last, till hwilken wi icke hafwe anlag. Odlingen af dessa anlag skall fullkomna war olycka. Jag påminner mig i detta hänseende ett exempel: år 1806 såg man i Louisiana zine Indianer mötas. Den ene bar i högra handen en bössa och i den vänstra en boutelj. Den andre war obewäpnad och blottade på något afstånd sitt bröst. Den förra lade an; men lät åter gewäret falla, liksom han besinnat sig. Intelligen drack han ur sin butelj, gaf till ett anskri, lade an på nytt och sträckte sin mottståndare dödt till marken. Man ser här tydligt en werkan af starka drycker. Jag wet likwål icke, om bland mängden af exempel jag walde det mest bewisande. Detta finnes, kan hända, ännu närmare war tid och i neiden af våra egna hemwiss. Jag menar exemplet af Upprorisse i Skåne år 1811. Jag will ej sära war känsla med att upp repa redan nog kända och begrättna ryeligheter. Må man endast tillåta mig att anföra detta stedsna ställe ur Augustinus: ebrietas est flagitiorum omnium mater culparumque materia, radix criminum, origo vitiorum, turbatio capitis, subversio sensus, tempestas lingvæ, procella corporis, naufragium castitatis, amissio temporis, insaniam voluntatis, ignominiosus langvor, turpitudine morum, dedecus vitæ, honestatis infamia, animæ corruptela.

glädjen i hans öga; nu stirrar hans blick, swäfar hans röst, wacklar hans gång, hela hans wäsende är wanställdt. Förut war han så blygsam och foglig; nu rusar han med wildhet ur den ena utswäfningen i den andra. Förut ålskade han och war trogen; nu skändar han och bedrager. Förut sökte han äran, nu endast njutningen. Förut war han tillgifwen sina wänner och sitt Fädernesland; nu förräder han wänskapen och stiftar sammangaddningar till sin Fosterbygds undergång. Kan han inför förnustet förswara sig? Då — afundoms djuren, som med mindre öfwerläggning blefwo mindre affkywårde. Men granskom de ursäkter, som anföras. Hwarje seger har något angenämt, emedan det innebär medwetandet af en öfwerlägsen kraft. Detta gäller äfwen om segren öfwer moraliska känslan, ehuru jag medger, att endast den rääste menniska kan fågna sig deråt *). Bewisa, att du är karl, ropar man i våra dryckeslag — och denna uppmuntran åtföljes af ett håns löje öfwer den återhållsamme. Wålan! will du pröfwa din styrka, så besinna, huru många nyttiga wärf erbjuda dig denna pröfning. Fruktar du åtlöjet, så fly dessa brydsamma förhållanden. Skulle du också nödgas wälja mellan att låta din
 owån

*) Må man tillåta mig den önskan, att supwisor antingen med mera inkränkning eller ock med mera urfillning lemnades åt allmänheten. De understöddja nästan alla den fördom, att man wisar ett slags mod, då man öfwerlastar sig. Quæ gloria est capere multum? frågar Seneca, och jag känner mig böjd att swara honom med Schellings ord: Sich durch Abschwörung der Vernunft aus dem Zandel ziehen, scheint der Flucht ähnlicher als dem Sieg.

owån le eller din wån gråta, så tag råd af ditt
 hjerta. — En ny ursåkt. Det är, säger man, obil-
 ligt att misunna menniskan hennes förströelse un-
 der arbetet. Hon behöfwer hwila efter redan be-
 kämpade widrigheter. — Hon behöfwer mod att
 möta nya. Hwarföre icke använda de medel der-
 till, som äro henne närmast? Jag medger, att
 själskrafterne ofta fordra hwila; men en hwila,
 som wederqwicker, icke förslöar. Jag unnar war
 allmänhet en förströelse mellan bekymrens; men
 jag påstår, att den har tillgång till förströelser
 mindre brottsliga än brånwinets; och jag skulle
 kunna namngifwa dem, som medföra på samma
 gång lättnad för sinnet och intresse för hjertat.
 Detta förtroliga umgänge i kretsen af de fina,
 desse upprepade minnen af fordna händelser, sjelf-
 wa denna enslighet, detta åskådande af Naturen,
 denna bekantskap med Religionen. — Hwad wår-
 de åger icke allt detta? Men, säger någon, utan
 att wara känslods för desse behag, finner jag
 stundom en tomhet inom mig sjelf, en leda till
 dessa huslige förhållanden, detta beständiga ena-
 handa, som dagligen möter; om då, för att åter-
 winna min munterhet, jag öfwerstrider det mått,
 som wanan bestämde, bör det icke förlätas? Jag
 swarar: nej. — Denna leda till omgifwande föres-
 mål är endast en obestämd trångtan efter förnyad
 njutning. Tillfredsställ den — och med hwarje
 dag skall din törst blifwa mera brännande och slut-
 ligen = = Du såg denna åker, som störsfuren
 gjorde ofruktbar; du såg denna lampa, som ge-
 nom ovarsamt ditgjuten olja utstökade = = = baf-
 wa för ditt öde. — Denna ursåkt har ännu ett stöd,
 som måste undanryckas. Brånwinet, säger man,
 ger

ger ej blott hwila åt själen, utan äfwen lif och werksamhet. Om så är, det kan icke nefas, måste man fördubbla sin verksamhet. Likwäl är verksamheten på detta sätt uppväckt endast ögonblicklig, icke fri och således saknande all förtjenst *). Styrkan, som man tycker sig winna, är endast en öfverspänning, lif feberbran, som wällar en uttömning af lifskraften i samma mon den wällat des reining. — Den allmännaste och beklagligaste ursäkt återstår ännu. Man will skaffa sig wänner, göra sig försäkrad om deras trohet, bibehålla nöjet i deras umgänge, wisa sig erkänsam mot wälgörare, förbinda menniskor till tjenstwillighet och nit i sina göromål; med ett ord — genom brånwin tror man sig kunna uträtta allt. Wårt tides hwarf är redan olyckligt, om detta medel wore tillräckligt för sitt ändamål; men måttet af våra olyckor är rågad, om samma medel wore det enda och bästa. Om redlighet och wälwilja icke kan göra oss älskade; om arbete icke är att anse såsom en förströelse under bekymren, om känslan af plig icke är nog för att besegla en ingången förbindelse, — då först äro wi fullkomligt olycklige. Om ännu någon ursäkt för begäret efter brånwin kunde anföras, skulle den med lika skäl kunna wderläggas. — Hwarje onyttigt nöje är brottsligt, emedan det upptager en tid, ämnad åt wigtigare wärf **). Nöjet af starka drycker är ännu länge brotts-

*) Man har exempel af Poëter, som under ruset författat sine lyckligaste stycken. Aeschylus war en bland desse. Sophocles förebrår honom det. Låt wara, att han lyckas, sade han, det sker lifswäl alltid utan medwetande.

**) Tout amusement inutile est un mal pour un être

brottsligare, emedan det köpes ej blott med upps
offringen af tid, utan äfwen af sedlighet och lugn.
För att gifwa wigt åt desse anmärkningar, wägom
äfwen ett steg inom erfarenhetens fält.

§. 3.

Erfarenhetens wittnesbörd är wid denna un-
dersökning i twäfalldigt affeende wigtigt. Det be-
stämmer först höjden och sedan följderna af be-
gäret efter bränwin. Blott en blick bland den
omgifwande allmänheten skall öfwertryga, att be-
gäret redan öfwerfligit, hwad man kan kalla la-
gom. Jag inträder i dessa samqwäm, som, en-
ligt wår natur, borde wara lika många högtider
för wänshkapen, och ser der de nesligaste oordnins-
gar, ett slöseri utan urskillning, en lefnad utan
blygsamhet, en dag utan arbete, en natt utan
hwila och ofta ett twäng för den rättssinte att lika
ursinnigt utswäfsa, för att lika ohjelpligt falla.
Jag går framom desse fridlyste tillhåll för liderlig-
heten, der man säljer den unge Medborgarens
dygd och der äfwen astoneu af en ärefull lefnad
stundom inwiges åt lasten. Jag ser folk distro-
ma, för att i trångsel, qwalm och osynghet upp-
offra de stunder, som naturen bestämde åt hwi-
lan eller Religionen åt andakten. Jag besöker
desse hyddor, fordom utmärkte för treflighet och
wälmåga, och ser der en moder, som, då astone-
kläckan ljuder, återwäntar från arbetet sadren till
de

dont la vie est si courte et le tems si precieux.
Så säger Rousseau om Theatern, hwilken wäder
och föräblar passionerna på samma gång. Hwad
skulle man då säga om drygheten, som twerts
om wäder och förskämmer dem?

de små, öfwer hwilka hon wakat. Han kommer — men med hopade skulder och hopade förbrändelser. Att hans lynne är elakt, att hans dagspenning är förspild, att han blottställt sin heder — Allt måste desse offsyldige umgälla. Jag ser den fattige hellre umbära det nödwändigaste till lifwets uppehälle, än sakna denna förföriska dryck *). Hwilka taster! Falle täckelset. Jag utbårdar ej längre deras åfsådande. — Man har redan nämt, att begäret efter brånwin närer oenighet, grymhet, trolöshet, lättja — med ett ord — att det ger nåring och utbrott åt hwarje anlag till last. Det återstår att af erfarenheten lära, huru wådligt det är för wåre yttre förhållanden. Drinkaren måste förlora sin aktning bland medborgare, i och med detsamma han gör sig officklig för sammanlesnadsens pligter. Om han mera fruktar att synas löslig än brottelig, mera att föraktas än hatas, skulle denna föreställning vara en bland de werksamaste till hans förbättring. Men äfwen hans förmögenhet försvinner så småningom. Det dyrbaraste af de allster, hwarmed naturen belönar Landmannens möda, säden förspilles och några ögonblicks öfwerslöd straffas ofta med en längre tids brist på det nödwändiga. Stundom är ett af desse ögonblick tillräckligt att störa hans timliga lycka. Han är, i den tanklöshet, hwari han sänkt

*) Krusenstern berättar, att inwånarne i Kamtschatka ofta på längre tid saknade bröd och salt; men aldrig ledo brist på brånwin, hwilken dryck anskaffades för hwad pris som helst. Man kan på långt när icke säga detsamma om wårt land i allmänhet, men man nödgas säga det om flere enskildte personer.

sänkt sig, fal för hwarje bedragare *). Han sat-
tar inga skäl, han ser inga följder, han uppoffrar
allt, utan att fråga sig: hwartill? Hvilken triumf
för egennyttan? Hvilken wanära för menflighe-
ten? Ofta kunde detta ögonblick icke försonas med
en hel lefnad af ånger. Inom hans hus en om-
växling mellan armod och oordning, åt hans
barn ett arf af förakt och elände. — Se der en
del af de olyckor, åt hwilka han frivilligt offrat
sig. Och skall jag nämna, hwad hans hellsa lider
af denna omåttlighet **)? Den onaturliga skak-
ningen i hans nerwer, det gift, som oförmärkt
gjutes i hans ådror, gör, att han inom kort tid
går förlorad för sig sjelf och fäderneslandet. Läng-
re will jag icke gå i min bewisning, för att icke
förfalla till widlyftighet. Erfarenhetens område är
tillgängligt för alla. Mätte man besöka det! Den
första fördomsfria blick man kastar derin, skall öf-
wer-

*) Amerikas underkufswande lemnar i detta hänseende
ett bewisande exempel. Då Colonisterna wille gif-
wa ett stenk af rättwisa åt sine eröfringar, tillhand-
lade de sig inbyggarnes jord för hwarjehanda små-
saker, men isynnerhet för starka drycker. En be-
römd författare försäkrar, att Europeerne på detta
sätt underlagt sig flere folkslag än de förnänt ge-
nom sin fina politik och sina öfwerlägsna wapen.

**) Weickard berättar, att hos en Brånwinstsupersta
befunnos mjälten (pancreas), lefren och lungorna
förtorkade samt alla förtlarna hårda som stenar.
Sjelfwe den ryktbare Poeten Cennius fortstynda-
de genom starka drycker sin ödd. Hof-Rådet Hu-
s feland har utgifwit en afhandling: Ueber die Ver-
giftung durch Brantwein, som finnes på wårt
språk öfwerfätt. Han sätter der brånwinet, såsom
giftigt, i jemförelse med Opium, Belladonna, Bly,
Bolmört, m. m.

wertiga of, att begäret efter brånwin är en af de wederstyggligaste och mest härjande landsplågor. Om man af mitt sätt att framställa saken, dragit den slutsats, att jag fordrar ett fullkomligt utrotande af detta ursinniga begär; så har man icke missförstått mig. Måhända inträffar här för första gången, att en förwägen fordran icke war obillig. Dock — jag har fordrat, hwad jag icke kan hoppas. Jag will då wara nöjd med en mindre framgång. Om jag endast kunnat framställa de mest bindande skäl att inskränka bruket af brånwin inom gränsen af det måttliga, äfwen då will jag wara nöjd. Men hwilken är denna gräns? Skall man wid des utstakande rådfråga styrkan eller behofwet, smaken eller wanan? Wädje hwar och en till sin egen naturliga oförderfwade känsla! Någon allmänt gällande regel kan i detta asseende icke uppgifwas. Utan twiswel hafwa måttlighet och återhållsamhet här samma betydelse; ty wid ett tillfälle, sådant som detta, kan urakllåtenhet aldrig blifwa brott. Den första bågarer, sade en wis, är för törsten, den andra för wällusten, den tredje för öfwerflödet, den sjerde för wansinnet *). Men detta yttrande är, kan hända, mera utmärkt för snille än sanning.

Un-

*) Jag har i öfwersättningen sökt förena de olika sätt, hwarpå detta yttrande anfördes: alibi dictum est: primum craterem pertinere ad sitim, alterum ad voluptatem, tertium ad ebrietatem, quartum ad insaniam. Laërt. lib 1: c. 9. — Sapientis viri super mensam celebre dictum est: prima, inquit, cratera ad sitim pertinet, secunda ad hilaritatem: tertia ad voluptatem: quarta ad insaniam. L. Apuleius Florid. 3.

Andra Kapitlet.

Jag har uppgifwit sättet att genom öfvertygelsen verka mot begäret efter bränvin. Detta sätt är det enda menniskan wärdiga, och borde ensamt vara tillräckligt. Men förderfwet har kommit för långt. För att hindra deß öfverswämmande måste åfwen yttre krafter sättas i rörelse. Statens upplösning, Religionens wanhelgd, menfslighetens utödande — Se der de skräckgestalter, mot hwilka wi hafwe att strida. Folklärare, Statsmän, Medborgare! råckom hwarandra händerna. Intet ögonblick må försummas, ingen kraft hwila.

§. I.

Då ofeder af wädligare beskaffenhet utbreda sig, riktar man wanligen först sin blick åt Statsmannen. Hans närmare kannedom af det hela, hans större förmåga och friare verkningsekrets, gifwa oss rätt att wänta mycket af hans åtgärd. Honom tillhör att stifsta lagar och waka öfwer deras helgd. Det förra är mången gång brydsamt, det senare är det alltid ännu mera. Så har hwarje förbrutne i borgerliga lagen sitta straff utstakadt; mången undgår likwäl att upptäckas, öfwerbewisfas, dömas; ty hwarje gerning kan dösljas, hwarje lag förtyndas. Efter som Statsinrättningen egentligen icke kan befordra dygd, endast afhålla från brott; så äro de borgliga Lagarne till större delen strafflagar. Andamålet med det straff, som åläggas, är, att i förtid låta brottslingen känna följderna af sitt förhållande, och således fortifynda hans ånger och hans förbättring. Menniskans måst ömtåliga begär: äreljfnaden, egennytta, wällusten,

Bestående de särskilda bestraffningsfätten. Wandra, penningböter, kroppsplikt. Tillämpningen är Lagstiparens. En Lag, som icke skonar den Moraliska känslan, är för sträng och verkar förbittring. En Lag, som sielf lemnar brottslingen en winst att försvara sig, är för obeständ och verkar säkerhet. Den är lyckligast wald, som afpassad efter sättet hwar på friheten misbrukas, lås war den Skyndsammaste upprättelse, med den minst kränkta ära. Att jag må tala genom exempel: den lag, som dömer Drinkaren förfallen till fäderneslandets tjenst, har olägenheten att icke förbättra, jemte den, att fåsta begreppet af neslighet wid det mest alkningswårda stånd. Deremot är den lag, som dömer honom att ställas under annans förmynderskap, på en gång lämpad efter förbrutelsen och kraftigt mot ett tilläfwenthrs återwåkande begär. Men det ligger utom kretsen af min närwarande befattning att gransta redan gifna lagar eller föreslå nya. Ifrån Moses tidehwarf intill vårt har denna angelägenhet warit ett föremål för bekymmer *).

Li-

*) Olika men hwar för sig märkwärdiga äro de lagar, hwarigenom forntidens Wise sökte förekomma öfwerdriften i begäret efter starka drycker. Om någon af Statens högste Embetsmän fanns benägen för dryckenstap, skulle han, enligt Solons lag, straffas med döden. Ze leucus förbödd äfwen wid lifsstraff hwar och en, som bodde under hlydare klimat, att dricka win utan att det förestrefas af Läkaren (Athen. L. 10: c. 9.). Hos Indierne war förordnad, att, om en qwinna dödade en drucken regent, skulle hon till belöning förmålas med hans efterträdare. (Alexand. ab Alex. lib. 3: c. 11.) Hos Spaniorerne ansågs icke den mittnesgild, som en gång warit öfwerlastad. (Theat. Zving.) Vitstacus förordnade, att den, som i dryckenstap bes

Tiden skall ännu lära oss mycket, wår wådliga beslagenhet ännu mera. Emedlertid har en wis Resgering redan widtagit anstalter, som tyckas förebåda en allmän brytning. Desz omsorger påfalla tacksamhet och biträde. Men Statsmannen kan straffa, icke öfwerlyga. I hans bemödanden är således alltid en lucka, som lemnar rum åt en blidare behandling. Här öppnar sig fältet för Folklärarens verksamhet.

§. 2.

Umgången med menniskor af särskildta wilkor och stånd, tillfället att göra sig närmare bekant med den lägre klassens lynne och hemseder, lättheten att vinna desz förtroende, rättigheten att äga desz aktning — Allt förenar sig att gifwa kraft och framgång åt Religionslärarens bemödanden för det goda. Större delen af hans Embetsgörömmål äro så inrättade, att han under dem har fritt utrymme för sitt nit. Går han bland den från grannskapet församlade Menigheten att samtalswis framställa Christi Lära för Tron och Leswernet — Bjudes han af gästfriheten i desse samqwäm, der en oädal råflan, ett kallt begär efter ära eller en fördomsfull erkänksamhet icke sällan skapar öfwerflöd midt ibland uselhet och armod — Kallas han af ångren, förwifflan eller wantron, att nedsätta tröst omkring sjuklingens läger, och skäddar han der utswäfningens följder i hela sin rystlighet

§. 3

— Skall

giff något brott, skulle straffas dubbelt. (Laërt. lib. 1, c. 5.) Moses befalle, att drinkaren skulle offentligen penas, för att gifwa sträck åt hela menigheten. (5 Mos. 21: 21.)

— Skall han såsom Lärare gifwa witsord och såsom wån bjuda farwål åt den utwandrande ynglingen — O! denna affkedsstund, desse samtal, desse lärdomar, hwad skola de icke uträtta för menskligheten? Med hwilken wålsignelse skall icke minnet bibehålla dem? Religionens Tjenare! eder verkningsskrets är ofta hwarken lysande eller widsträckt; men ädel är han alltid. Mätte edert nit icke affwalna, om än det skulle blottställas för otact och mistydning! Religionen och edert eget hjerta skola gifwa eder upprättelse. — I allmänhet tillhör det Folklärare att verka genom sitt efterdöme och sina läror. Ser han ett efterdöme af förakt för måttlighetens pligt, då är han owärdig sitt stånd, då gåckar han grymt sina Medborgares förtroende. Sådane efterdömen äro säkertligen få, jag tror det, oaktadt afundens fintlighet, att dem mångdubbla. En Folklärare deremot, som uppenbarligen predikat omåttlighet, lär inom wår Församling aldrig kunna uppgifwas. Man klagar, att de offentlige Religionstalen icke verka någon synbar förbättring. Denna klagan är merändels owiljans och tilltager i samma mon, som fördömen mot Talarens stånd. Sådant är menniskohunnet. Man skyr den, som bjuder en inskränkning i wåra nöjen, man önskar honom icke framgång, och om han än finner den, bemödar man sig ännu att tro motsatsen. Dock — Jag skulle instämma i samma klagan, om man hade rätt att wänta af hwarje Religionstal en i ögonblicket åstadkommen wåldsamt brytning i tidens förwillelser. Man skulle då tänka sig en menighet, tröstlös i det djupaste elände, och Religionslärare i stånd att erbjuda ett räddningsmedel,

del, på en gång lätt, säkert och oförmodadt. Men förhållandet är icke sådant. Det folk, till hwilket han talar, älskar sina willor. De bewes-
 kelsegrunder han har, att framställa, äro redan
 kända. Det lefnads sätt han yrkar, har sina swår-
 righeter, sina obehag. Endast småningom moge-
 nar fullkomligheten. Må wi icke fordra af ögon-
 blicket, hwad tidehwarfwen icke kunnat åstadkom-
 ma. En af Statens krafter, afskild från de öf-
 rige, skall föga uträtta. Endast alla skola uträt-
 ta allt. Daktadt denna erfarenhet wägar jag öpe-
 ret försäkra, att de offentliga Religionstalen så
 oförmärkt och småningom böja sinnena för ömhet,
 wälwilja och samwetsgränhet. Jag wägar försäkr-
 ra, att hwar och en, som besöker våra Tempel
 utan fördom mot Läraren, Läraren eller Framställ-
 nings sättet, der skall finna sig uppbyggd och war-
 nad. Skall jag gilla eller fördöma denna af
 nyare Filosofer, äfwen inom vårt sädernesland,
 högt ytrade fordran, att Predikosättet skall åter-
 föras till sin fordna kraftfullhet, enfald och be-
 ständhet? Jag wet det ej; men jag tror, att
 den är obillig intill des en reform föregått bland
 allmänheten. Sådan, som människan är, så-
 som sådan måste hon behandlas. Äfwen på
 Religionslärarens kall har detta bud en tillämp-
 ning: Skicker eder efter tiden (Eph. 5:
 16). Och hwilken är denna tid? Hwilka des
 tecken? Hwilka des fordringar? Att påstå,
 det likgiltighet för Religionen ingår i vårt
 tidehwarfs lynne wore en orättwisa. Deremot
 utmärker sig närwarande slägte, enligt en be-
 römd Författares witsord, genom ömtålighet,
 försining och i allmänhet en tilltagande förslapp-
 ning

ning *). Wid föreställningen af brottets ryslig-
het skakas man för ögonblicket wäldsammare; des
hastigare försvinner intrycket. Man är ej måg-
tig detta alswarlige hat, denna outplånliga we-
derwilja, som wåpnade forntiden mot okynnet
och laglösheten. Religionsläraren får icke gifwa
någon förargelse åt de swaga i tron — Hans
händer äro bundne. Icke så frimodigt, som for-
dom, kan han wisa syndaren den afgrund,
hwari han störtar sig. Knappt kan han namngif-
wa den last, mot hwilken han predikar, utan att
fåra den goda tonen. Sanningen måste förklådas
och sådan framsnygas till människohjertat. Jag
medger, det måste wara en måtta åfwen i den-
na eftergift för tidens lynnes; men om Religions-
läraren will wara nyttig för alla, så måste han
skonsamt behandla det weklige hjertat och fram-
sätta stadig mat endast der den fördrages.
(1 Cor. 3: 2.) Jag tror mig hafwa hunnit till
det resultat, att Religionsläraren, för att kraf-
tigt motarbeta lasterna och deribland begäret ef-
ter brånwin, icke har att förändra det en gång
antagna sättet att framställa Religionens sannin-
gar. Må han tänka sig den församlings behof,
till hwilken han talar, och framför allt sjelf wisa
wördnad för den Lära han förkunnar, kärlek för
Den

*) Hufeland wisar i sin afhandling: Geschichte der
Gesundheit, nebst einer physischen Charakteristik
des jetzigen Zeitalters, att karakteren af närwa-
rande tidevarf är: en större Organisationens för-
sining, Fantasiens öfwerlägsenhet framför förnuft-
et, lif i känslans werld och snilletts rettlighet,
förorsakad genom bruket af kryddor och brånwin,
m. m.

den dygd han yrkar; hans utfåde skall då icke falla på en ofruktbar jord. Den svåda brodden skall skyddas af himlen och skördarna bergas af lyckligare tider. Gån, trogne Herdar! Gån — och då I funnit flyktingarna och återkommit med dem till eder Faders boning, der den öfriga Hjordden är församlad : : : Edra egna hjertan förklaras, hwad jag icke förmår.

§. 3.

Man må anse uppfostringen såsom en afföndrad del af Statskraften, eller, hwad den egentligen är, en särskild riktning, gifwen åt Folk-lärarens yrke; den erbjuder i båda fallen nya utvägar att afböja eller undertvænka begäret efter brånwin. Uppfostraren förenar hos sig både Lärarens och Lagstiftarens person. I ena fallet åligger honom att underwisa, öfwertygga, bestraffas men med foglighet och lämpor, emedan den felandes wänskap och förtroende äro honom oundgängligen nödwändige. I andra fallet åger han rättighet att sjelf föreskrifwa Lagar och wala öfwer deras helgd. Ligger man hårtill den omständigheten, att ynglingens hjerta är wekt och oförderfwadt, samt att uppfostraren från början följt dess rörelser; så wet man redan, hwad Staten från detta håll har att wänta. Arbetet är minst modosamt och utsigterne mest lofwande, då wansarten ännu icke inrotat sig. Skålen antagas utan swårighet, så länge ännu icke begäret har någon röst, som wedertlägger dem. Uppfostrarens kloshet kan också afböja det förföriska tillfället eller göra det till en Skola för ynglingens dygd, om han ut hårdar denna profning. Deremot, då be-
C går

gåret efter öfverflödets njutning redan yttat sig, är en ökad granlagenhet af nöden. Om Uppfostraren skall låtsa icke se, hvad han verkligan ser, eller låtsä sin harm utbryta — Om han skall endast wara eller tillika straffa, eller afwakta tillfället, då begäret straffar sig sjelft; denna öfverläggning tillkommer endast honom och skall blifwa lätt, om han förstår att låsa i det hjerta, hwars ledning blifwit honom anförtrodd. Öfwer sig sjelf måste han alltid wara strängt waksam. Ingen ting är mer förledande, än att se personer, för hwilka man byser aktning, öfwerlemna sig åt denna njutning. Jag tror, att smaken för bränwin af sig sjelf skulle utrotas, om man såg den gynnas endast af de föraktligaste menniskor *). Uppfostraren hade då mera frihet att framställa drinkarens exempel, såsom föremål för åtlöje och förakt, mera än hans granlagenhet nu kan tillåta honom. Utan att närmare utlåta mig, angående inrättningen af våre Underwisningsanstalter, lærer det medgifwas, att Uppfostringen i allmänhet är ett af de krasstygaste medel mot det förderf, som hotar och till en del utbrustit. En sorgfälligt uppfostrad yngling faller sällan så lätt, ännu mera sällan så djupt. Hans ädlare böjelser och högre förhoppningar motwåga retellerna af en förskämd smak. En gång skall han likwäl utan ledare fortsätta sin bana; en gång skall han möta omsorger, dem han icke wäntat, faror, dem han icke förutsett; och har han då icke wärdat de frön till det goda, som fordom med

*) Spartanerne låto i sine barns åsyn slafwarne berusa sig. Må hända war detta ett af de medel, som gjorde denna Nation utmärkt för sin nykterhet.

med så mycken ömhet i hans själ nedlades; så står han åter färdig att för alltid förloras. Ett Rådningemedel är ännu öfrigt — det är Sammanlefnaden.

§. 4.

Då den enskildte Medborgaren fordrar allt af Statsinrättningen, tyckes han glömma, huru mycket som beror af honom sjelf. Statskraften skulle till och med sällan behöfwa att anlitas, om hwar och en inom sin krets verkade för det allmänna med allwar och estertanke. Statens förhållande till sine Medborgare är blott ett; Medborgarnes förhållande till hwarandra är mångfaldigt. Anhörige och wänner tala till hwarandra med oesterhårliga röster. Deras inbördes språk kunna Statsmannen och Läraren, såsom Embetsmän, icke förstå. Deras ömsesidiga insyttande kan af inga yttre förhindelser uppwägas eller efterapas. Kännom då vår kraft och utöfwom den samwetsgrannt. Såsom Husfader wala öfwer dina tjenares sedlighet och tweka ej att företrädeswis lemna ditt förtroende åt den nyktre och arbetsamme. Såsom Måka lär din Man att i det husliga lifwets behag finna sig godtgjord för saknaden af kostsamma stormande nöjen. Såsom Moder lär din son, att framtiden har äfwen sina anspråk, idogheten äfwen sina hugnader. Såsom Flicka lär Ynglingen, att endast trohet, ofskuld och slit bestämma ditt hjertas wal. Såsom Wän lär din Sällskapsbroder att wörda anständighetens lagar, att söka hjertats njutning framför sinlighetens. Såsom ansedd och mächtig gif ton af måttlighet åt de lägre klasserne, så skall sammanlefnaden

den blifwa en uppfostringsanstalt, hwarifrån Medborgaren utgår med renade begär och förädlade tänkesfätt. Aldrig är denna Skola tillsluten, aldrig obesökt. — Blott arbetsstunderna wisligt afmätas och begagnas, så skall, i afseende på inifrånkningen eller utrotandet af begäret efter brånwin, ingen önskan wara öfrig. En namnkunnig författare har sagt, att: Drinkare i allmänhet äro ärliga, uppriktiga, rättwisa, trogna och tåcka *). För min Fosterlandskärlek skulle jag önska, att så förhölle sig. Emedertid lär det icke nekas, att hwad man war före förförelsen, det är man icke efteråt. Under ruset öfvergår wälwiljan till slathet, modet till öfwerdåd, uppriktigheten till förräderi. Ingen dyrbarhet wärdas, inga favor wägas, intet förtroende wärdas. Den derföre, som anser dryckenskapen genom en dylik anmärkning försvarad, hänwiser jag till samme författares ord: smickrom öf icke att bibehålla war sjelfständighet, då wi öfvergifwe de seder, som hafwa förwärfwat öf den. Men — jag ser i hoppet en lyckligare tid. Ingen lag urskuldar brånwinets misbruk — ingen medborgerlig fördom försvarar det — ingen enskild ser det utan wedermilja. Blott ännu någon tids oförtroten möda — och Sverige är rikt — icke genom sitt guld, men genom måttan i sina begär.

*) J. J. Rousseau á Mr d'Alembert, sur son article Geneve, p. 203.

www.books2ebooks.eu